

לוחמה מבוזרת של חי"ר קל נגד גרילה

הניסיון ההיסטורי מלמד כי הפעלת כוחות חי"ר קל במתווה מבוזר והתקפי, הפועל באמצעות הסתננות, פשיטות ומארבים, בסיוע אש מסייעת מנגד, יכולה לתרום לעוצמה הקרבית של צה"ל. ללא כוחות מבוזרים בשטח במבצעים התקפיים במתווה הלחימה בזירה צפונית, תישאר היוזמה בידי לוחמי הגרילה

מוכנים ללחימה מסוג זה, השונה באופן משמעותי מהלחימה התעשייתית שאפיינה מלחמות בין מדינות. בין המדינות שנתפסו לא מוכנות ניתן למצוא את צרפת בווייטנאם (1954-1973), ארצות-הברית בווייטנאם (1963-1973), בדגש על הרמות האסטרטגית והמערכתית, ברית-המועצות באפגניסטאן (1979-1989) וארצות-הברית בעיראק, בשלב הראשון של הייצוב (שלב 4) לאחר שלב הכיבוש (2003-2007). במלחמת לבנון השנייה אָתגר חזבאללה את צה"ל באמצעות אסטרטגיה שבה פעל בתווך שבין לוחמת גרילה ולוחמה סדורה - שיש המשייכים אותה ללחימה היברידי (סדורה ולא סדורה כאחת) - לחימה שהותאמה כחליפה מחויטת לאסטרטגיה

"החברות המערביות למדו איך להרוג בקנה מידה גדול, אבל הן עדיין נלחמות בחיסרון נגד צבאות מהתקופה החקלאית, שלא שכחו איך למות ויודעים היטב איך להרוג"
(סר מייקל הווארד, 1994)¹

מלחמות המאה ה-21 בלבנון, בעיראק, באפגניסטאן ובסוריה, שבהן נדרשו צבאות להתמודד עם ארגונים צבאיים שאינם מדינתיים, הן המשך למרבית העימותים שהתרחשו במחצית השנייה של המאה ה-20. בעימותים אלו פעלו ארגונים צבאיים מול צבאות מדינתיים סדורים בלחימה לא סדורה, שכללה גרילה, התקוממות וחתרנות. חלק מן הצבאות נתפסו לא

כוחות גרילה ספרדיים אורבים לכוחות צרפתיים בחצי האי הספרדי. מאז לחימת נפוליאון בספרד מתקשים כוחות צבאיים שנוקטים לחימה סדורה להשיג תוצאות משמעותיות במיגור הכוחות המאלתרים (אלפרדו רוקה גאמיירו, "לוחמת גרילה במלחמת חצי האי", מתוך הסדרה "ציורים מתולדות פורטוגל", 1917)

ס"ל (מילי) עופר ארליך, פצ"ן

אנכרוניסטי בהבחנה שבין אזור לחימה ובין אזור בטוח. כלל המאבק נגד גרילה מחייב השגת עליונות פעולה במרחב, מכיוון שהצד המחזיק עמדות ומוצבים בשטח הופך בפועל להיות "עבד" של השטח, במקום לנצלו להשמדה ולשלילת יוזמה. היחס בין כוחות הצבא ובין ארגוני הגרילה הוא משתנה משמעותי ביותר בלוחמה נגד גרילה. במערכות שבהן הוכרעו כוחות הגרילה היה על המדינה שנלחמה מולם להחזיק כוחות צבאיים ושיטור גדולים במיוחד. כך היה במלאיה בשנות ה-50 של המאה ה-20, שם פעל ארגון גרילה קומוניסטי שמנה 5,000 לוחמים מול צבא ומשטרה בריטית ומקומית בסדר כוחות של 250 אלף חיילים; וכך גם באלג'יר, שם פעל ארגון גרילה בהיקף של 30 אלף לוחמים, מול צבא צרפתי בהיקף של 500 אלף לוחמים.³ מכיוון שהשגת שליטה מלאה על השטח מחייבת כוחות רבים, יש עדיפות לפעולה ממוקדת להשגת מטרות במתווה של פשיטה, שבה הכוחות אינם הופכים למטרות לגרילה.

ממד הזמן הוא משתנה משמעותי נוסף בלחימה נגד ארגוני גרילה. בעוד שארזונים אלה, הפועלים "במגרש הביתי" שלהם, מעוניינים למשוך את העימות ככל האפשר כדי לשחוק את כוח היריב, לצבא הסדור המגויס למשימה זו, ממד הזמן הוא קריטי

ממד הזמן הוא משתנה משמעותי נוסף בלחימה נגד ארגוני גרילה. בעוד שארזונים אלה, הפועלים "במגרש הביתי" שלהם, מעוניינים למשוך את העימות ככל האפשר כדי לשחוק את כוח היריב, לצבא הסדור המגויס למשימה זו, ממד הזמן הוא קריטי. ככלל, לוחמה לא סדורה אינה מספקת קרבות מכריעים של הגרילה נגד הצבא המתמודד מולם. היא אינה מספקת ריכוזי מאמץ במרחב נתון, אלא אחדות פעולה במרכיב הזמן של פעולות הגרילה בד בבד עם לוחמה נגד הגרילה. מכיוון שהמלחמה הלא סדורה היא אקט אלים המוכוון לפגוע ברצונו של היריב ובכוח הרצון שלו להגן, הופכת לוחמת הגרילה למערכת התשה המבוססת על ממד הזמן של כוחות קטנים ומבוזרים. מערכת זאת משעבדת את הכוח הסדור המנסה לאחוז בקרקע, ומעבירה את היוזמה לארגוני הגרילה הפועלים בזמן ובמקום שבו יבחרו - בדרך כלל נגד נקודות חולשה של הצבא הסדור.

הסדור מול הלא סדור

מאז תחילת השימוש במונח "גרילה" (מספרדית: מלחמה קטנה) בלחימת נפוליאון בספרד (1807-1814), התקשו כוחות צבאיים שנקטו לחימה סדורה להשיג תוצאות משמעותיות במיגור כוחות אלה, כפי שתיאר זאת גנרל פרוסי במאמר שפרסם סא"ל צבי במערכות ב-1974: "הקטנת הגמישות והקטנת קצב המבצעים האופייניים למבצעים גדולים, נותנות לידי כוחות הגרילה שהות מספקת להתחמק מאזור המערכה.

ולטקטיקה שגיבש הארגון ללחימה בישראל, אם ייכנס צה"ל לדרום לבנון. יעדו המרכזי של הארגון היה להגן על מערך שיגור הרקטות שלו לעבר אזרחי ישראל, והטקטיקה התמקדה ביצירת מערך הגנה גמיש המבוסס על עמדות מוכנות בתוך הכפרים ובשמורות הטבע. ביישובים הרחוקים יותר מהגבול נקט חזבאללה גישה של גרילה, המתאפיינת בלוחמה פזורה של כוחות קטנים, שבאמצעותה תקפו לוחמי הארגון את כוחות צה"ל. צורת לחימה משולבת זו הפכה להיות דרך לחימה של הארגונים הנלחמים ברחבי המזרח התיכון. מכיוון שארזונים אלה פועלים ללא כוח אווירי, הם נאלצים לפעול במתווה של הסתתרות, הונאה והסוואה. אגב, חזבאללה עצמו התמודד עם ארגוני המורדים בסוריה שנקטו דרך זו בשנים האחרונות. צורות הפעולה שאימצו חזבאללה, חמאס ואף צבא סוריה דומות להיערכות היריבים של כוחות ארצות-הברית ונאט"ו בלחימתם בעיראק ובאפגניסטאן, שהפעילו גם הם צעדי-נגד קלסיים ליכולות הטכנולוגיות של כוחות הקואליציה. את מרבית המידע שנדרשו כוחות הקואליציה לדעת על האויב, כמו מידת הנחישות והמוטיבציה שלהם, אפשר היה ללמוד רק לאחר התמודדות בקרב קרוב.

במאמר זה בחרתי להתמקד בהיבט הצבאי של הלוחמה נגד גרילה, אף שיש בלחימה זו היבטים משמעותיים נוספים.

לוחמה לא סדורה - Irregular Warfare

"זהו סוג שונה של מלחמה, חדש בעצימות שלו, עתיק במקורותיו - מלחמה באמצעות גרילה, חתרנות, התקוממויות, התנקשויות; מלחמה מהמארב במקום לחימה; בהסתננות, במקום תוקפנות, המחפשת ניצחון באמצעות שחיקת והתשת האויב במקום להתנגש בו. [...] היא מצריכה במצבים שבהם אנו נדרשים להתמודד איתה אסטרטגיה שונה לגמרי, סוג כוח שונה לגמרי ולכן גם אימונים צבאיים חדשים ושונים לגמרי" (ג'ון פ' קנדי).²

הלוחמה הלא סדורה היא לוחמה ללא חזית, עומק או עורף, שבה הכוח הפועל באורח בלתי סדור ערוך לפעול כרצונו בתוך שבין הגנה סדורה לגרילה

הלוחמה הלא סדורה היא לוחמה ללא חזית, עומק או עורף, שבה הכוח הפועל באורח בלתי סדור ערוך לפעול כרצונו בתווך שבין הגנה סדורה לגרילה. היעדרו של קו מגע ברור מחייב יכולת תנועה מהירה בזמן ובמרחב של הכוחות הנלחמים, על-מנת לשלול את יכולת הפעולה של היריב ולהשיגו. יתרה מכך, בהיעדר קו מגע, הופך הגבול והסדר שהוא מייצג לדבר

לוחמי גורקה בריטיים יורדים ממסוק בג'ונגלים של מלאיה בשנות ה-50. "הקטנת הגמישות והקטנת קצב המבצעים האופייניים למבצעים גדולים, נותנת לידי כוחות הגרילה שהות מספקת להתחמק מאזור המערכה" (צילום ממוזיאון המלחמה האימפריאלי בלונדון)

סדורים הפועלים בדרך מסורתית, אך לא יעילות נגד אויב ללא בסיסים קבועים, שפעל ככוח מזוין ביום אחד והפך למחרת לקבוצה של איכרים תמימים".

בשנות ה-70 של המאה ה-20, לאחר שנחלץ משנים ארוכות בווייטנאם, התעלם הממסד הצבאי בארצות-הברית מלקחי המלחמה והשקיע את כל מרצו בהתמודדות מול ברית ורשה באירופה. המנטרה ששלטה ושמנעה את הטמעת הלקחים הייתה "No More Vietnam",⁶ המזכירה מאוד את הסיסמה "לא להיכנס לבוץ הלבנוני". כך זנח הצבא האמריקני את לקחיו ממאה שנים של ניהול מלחמות קטנות, החל מהלחימה באינדיאנים, בפיליפינים ועוד, בניגוד לנחתים בארצות-הברית, ששימרו את הידע וטיפחו אותו במהלך השנים. המבצעים באפגניסטאן ובעיראק והלוחמה הלא סדורה שהגיעה בעקבותיהם ולא נלקחה בחשבון, הם דוגמה בולטת להדחקת הלוחמה נגד גרילה והתקוממות.⁷ גם ברית-המועצות כשלה בהיערכותה ללחימה נגד המג'האדין באפגניסטאן בשנים 1979-1989, וספגה אבדות רבות כתוצאה מכך.

האפקטיביות של יחידות צבאיות סדורות נשענת בעיקרה על פעולה ועל כוח אש, המשולבים עם כוחות אחרים. יחידות שנאלצות לפעול בנפרד ייאבדו מרכיב משמעותי מעוצמתן. כוחות אלה, כאשר יידרשו להילחם בסביבה שאינה מוכרת להם, יעדיפו להילחם בשטח הפתוח שבו השליטה בכוחות המשנה קלה יותר ומאפשרת להביא את עוצמת האש לידי

[...] טקטיקה של מבצעי סריקה נרחבים אך חד-פעמיים לא תדביר את כוחות הגרילה, שכן גם אם ינוקה שטח הסריקה מכוחות אלו, הם עשויים לחזור ולהשתלט עליו בסיום המבצע".⁴

הצבא הגרמני נאלץ להתמודד עם לחימת גרילה במלחמת העולם השנייה במהלך הפלישה לרוסיה. המרחבים הגדולים וקצב התנועה המהיר השאירו מאחור קבוצות של חיילים רוסים שהתקבצו ליחידות גרילה - הפרטיזנים. הצבא הגרמני לא זיהה את הבעיה-מבחינתם בהתהוותה, ולכן נדרש להתמודד עימם בשלב מאוחר יחסית. במאמר שפורסם במסמך העמקה של חיל הנחתים בארצות-הברית מתאר קצין גרמני את אתגרי הלחימה נגד הפרטיזנים במלחמת העולם השנייה:⁵ "היתרון הגדול ביותר של חברות הגרילה היה ניידותן ויכולתן להתפרס ולהתפזר בקרב האוכלוסייה, קשריהן המצוינים עם האוכלוסייה המקומית והסרבול של כוחות הצבא הסדורים, חסרי הניסיון, בלוחמה ביער. [...] הניסיון לחסל את תנועת הגרילה באמצעות צעדי ענישה נגד האוכלוסייה היה הרה אסון אף יותר. האוכלוסייה המאווימת עברה אל האזורים הבלתי נגישים והצטרפה לגרילה. [...] מבצעים רחבי היקף שנוהלו על-ידי דיוויזיות סדורות גרמו נזק מועט לתנועת הגרילה. מבצעים אלו היו מתוכננים בקפדנות ובוצעו במומחיות, שהיו מביאות בוודאות לניצחון על כוחות

כדי לשמר את כוחותיו במוכנות לפעולה גם בהיבט הפיזי וגם בהיבט המשימה.

בית ספר ללחימה בג'ונגלים, פטרולי כיתות וביזור פלוגות

"המחקרים שלנו על העימותים באפגניסטאן ובעיראק הציעו לנו נושאים ללמידה. על-מנת להילחם באויב מבוזר למדנו [...] שעלינו לבזר יכולות ומבצעים. הזכירו לנו שמלחמות הן מאמץ אנושי המחייב תמיד מגע עם מספר רב של שחקנים. [...] מצאנו והמצאנו מחדש – שטכנולוגיה מספקת תמיכה חשובה, אבל אינה מסוגלת להסיר את הערפל והחיכוך הכלולים במלחמה".¹⁰ הלחימה נגד גרילה של צבאות המערב, באמצעות הפעלת כוחות קטנים, הוכחה כמוצלחת בלחימה ברודזיה,¹¹ במלאיה,¹² בווייטנאם ובעשור האחרון בעיראק ובאפגניסטאן.¹³ דרך פעולה זו קשורה אמנם קשר הדוק בצורך להעניק ביטחון לאזרחים באמצעות פעולות צבאיות מטעם השלטון, אולם כפי שמעיד הניסיון המבצעי של צה"ל, הנוכחות בשטח במגננים או במוצבים קבועים אינה מונעת מהאויב לפעול בשטח באמצעות לוחמה זעירה.

ב-1949 כתב רס"ן בריטי במלאיה על המתרחש: "ככל שהמבצע גדול יותר [...] וככל שהוא מתוכנן ברמות גבוהות של הפיקוד, יש לו פחות סיכוי להצלחה; היערכות הכוחות וההכנות הן בלתי ניתנות להסתרה; היה קושי לשלוט בכוחות בג'ונגל, והגרילה פשוט נעלמו".¹⁴ כתוצאה מכך ובתהליך למידה של יותר משנה, החלו הבריטים להכשיר את כוחות החי"ר הרגילים שהגיעו למלאיה בבית ספר ייחודי ללחימה בג'ונגלים נגד גרילה. מעתה התבססה הלחימה על לוחמה מבוזרת של פלוגות, מחלקות וכיתות. השימוש בפטרולי הכיתות אפשר ללוחמים לנוע בחשאי תוך הימנעות מאיתור על-ידי המחותרת, וכך יכלו הכוחות להחליט אם להעסיק את המחותרת או לא, בהתאם לרמת האיום ולגודל הכוח שזוהה. הלחימה בווייטנאם בשנים 1965-1973 הייתה אף היא מבוססת על הפעלת כוחות קטנים בהיקף של פלוגות ומחלקות שחדרו לאזורים מאוימים באמצעות פשיטות רגליות, הנחתת כוחות לפטרולים ויחידות אש ארטילריות כבסיסי אש באמצעות מסוקים, במתאר של הנחתות סער. דרך פעולה זאת הוכחה בניסויים של צבא ארצות-הברית בעת הקמת דיוויזיית 11th Air Assault Division בשנת 1963, כמתאימה להחזקת שטחים בהיקפים גדולים, לשימור ההתקפיות ולגרירת הפתעה ליריב, אף נגד כוחות סדורים.¹⁵

ב-2005, לאחר ניסויים בשטח, פרסם מפקד הנחתים בכוחות המזוינים בארצות-הברית את תפיסת המבצעים המבוזרים של המרינס, כחלק מתהליך התנסות שמטרתו להשיג יכולת פעולה טקטית מבוזרת. התפיסה עסקה בהפעלת כיתות באופן עצמאי, ונקודת החולשה שזוהתה הייתה יכולת הפיקוד של מפקד הכיתה. הגישה התבססה על הפעלה של כיתות בעומק שטח האויב, המסוגלות להכווין סיוע אש מכל הממדים לשם השמדת היריב מרחוק, תוך כדי הגנת הכוחות. לנוכח לקחי המבצעים בעיראק ובאפגניסטאן, עודכנה ב-2008 התפיסה של המרינס בנוגע למבצעי פלוגות מתוגברות¹⁶ שקבעה כי הפלוגה - ולא הגדוד - היא יחידת הפעלת הכוח הנמוכה ביותר. תפיסה זאת שמה דגש רב על יכולת איסוף והעברת המודיעין לרמת הפלוגה, על יכולת סיוע באש בכל טווח פעולה ועל יכולת

ביטוי במלואה. ואולם, לוחמי הגרילה מטבעם יעדיפו לפעול באזורים סגורים ובנויים, שבהם יוכלו להתחבא. במקומות מסוג זה יש ללוחמת הגרילה עדיפות מובהקת על-פני הכוחות הסדורים שמולם.

עקרונות להפעלת הכוח נגד לוחמת גרילה

הוראות הלחימה הלא סדורה של הווייטקונג, כוחות הגרילה של אזרחי דרום וייטנאם שנתמכו על-ידי צפון וייטנאם, קבעו כי יחידות מבוזרות צריכות להיות בעלות יכולת איחוד מהירה למסגרת גדולה וביזורה במהירות. "רק באמצעות יכולת להתקבץ ולהתפזר בהתאם לצורך, נוכל תמיד לשמור על היוזמה. התנועה המשתנה מאפשרת לגרילה להפוך את עצמם 'מנראים ללא נראים', ומופיעים לפתע במקום שבו האויב לא מצפה להם".⁸

לנוכח גישה זאת ניתן דגש לעקרונות היסוד להפעלת הכוחות, כמפורט במדריך השדה האמריקני ללוחמה נגד גרילה:⁹
יוזמה - על-מנת לשמור את היוזמה, מפקדי הכוחות יפעלו באופן עצמאי במסגרת תוכנית המערכה כולה. היעד הוא לפעול כדי לפגוע באויב, ולא להיות בצד המגיב ליוזמות האויב. התכונות העיקריות לפעולה הן: אלתור, יוזמה והתקפיות המשולבים בתהליכי קבלת החלטות מושכלים.

האפקטיביות של יחידות צבאיות סדורות נשענת בעיקרה על פעולה ועל כוח אש, המשולבים עם כוחות אחרים. יחידות שנאלצות לפעול בנפרד יאבדו מרכיב משמעותי מעוצמתן

עומק - מתבסס על זמן, מרחב ומשאבים. על המפקד להיות ערוך לפעול במרחבים גדולים תוך יצירת מינימום דרישות לוגיסטיות, לצד שימור היכולת להתמודד נגד תקיפות לא צפויות. הלחימה בעומק נועדה לעכב, לשבש ולהשמיד את כוחות הגרילה ואת בסיסי פעולתם.

גמישות פעולה - לכך נדרש ארגון ופיקוד המסוגלים להתאים את פעולותיהם בהתאם למצבים המשתנים. על הכוחות להתחשב לא רק במשימה ובאויב אלא גם במאפייני השטח, הכוחות, האוכלוסייה, הזמן והדרך שבהם הם יוצרים את מרחב הפעולה. כלל הגורמים יקבעו את אופן הפעלת הכוחות. ניידות תגביר את זריזות וגמישות הפעולה במבצעים נגד גרילה, אבל הכוחות נדרשים להיות בעלי יכולת פעולה ללא כלי הרכב שלהם. על הכוחות להיות בעלי יכולת ניידות העולה על זאת של כוחות הגרילה.

נוע במהירות, תקוף חזק וסיים במהירות - המרכיבים של פעולה זאת הם ניידות ומסה. מהירות וניידות הן חשובות. על-מנת להימנע מזיהוי על-ידי האויב יש להימנע מאיתור, וחשוב להפעיל הטעיות ולשמור על ביטחון קשר.

שימוש בשטח ובמזג האוויר - כוחות הגרילה מכירים את השטח ואת השפעות מזג האוויר. סיור ומודיעין מקדים יקנו למפקד עדיפות במקום נחיתות אל מול המקומיים.

שימור רוח הלחימה של הגייסות - פעולות הגרילה נועדו על-מנת לפגוע ברצון הכוחות לפעול, ולכן על המפקד לפעול

לוגיסטית שחוסכת מהלוחם נשיאת משקלים כבדים. במסגרת פיתוח התפיסה הושם דגש על פיקוד משימה ועל שיפור יכולות הפיקוד וההובלה של כלל המפקדים הזוטרים, עד רמת הפלוגה, בהיותם הגורמים הדומיננטיים בעת הפעלת הכוחות.

גם בצבאות בריטניה ואוסטרליה הגיעו להבנה כי יש צורך בניהול מבצעים מבוזרים של כוחות. מבצעים אלו, כך נקבע, יסתמכו על גישת התמרון, על ריכוז כוחות או אמצעי אש, על מודיעין ועל יכולת התאמה והשתנות בהתאם לניתוח הנסיבות. האוסטרלים כללו בגישת המבצעים המבוזרים את המונח "תמרון מבוזר" ככזה השואף להתקרב ולהשמיד את האויב ללא חשיפה של הכוח כמטרה. חשוב לציין, שהתמרון שואף לרתום את הסינרגיה שבאה בשילוב של אש משותפת ומרכיבי תמרון, לצוותים קטנים, ה"מושאלים" לשטחים מורכבים לצורך איתור ופגיעה או לתפיסה של אויב.¹⁷

גישת המבצעים המבוזרים אינה מבוססת על יצירת מבני פיקוד ושליטה חדשים הייעודיים ללוחמה זו. היא מתאימה ללוחמה נגד כוחות גרילה בכך שהיא מאפשרת הפעלת כוח בחתימה נמוכה יותר מאשר בהפעלה קונוונציונלית של כוחות סדורים, ובכך משמרת את עקרון ההפתעה. נוסף לכך היא מאפשרת ריכוז מסה של כוחות וסיוע הדדי בנייהם ומקטינה את הסכנה לפגיעתם מאש ארטילרית. הפעלת הכוח במבצעים אלה יכולה להיות בהיקפים של חטיבה, גדודים, פלוגות ואף מחלקות.

מודל החי"ר האפקטיבי ללוחמה נגד גרילה: קל משקל, מתמצא בשטח, גמיש ומהיר

החי"ר הפועל נגד גרילה בלוחמת כוחות קטנים צריך להיות מסוגל לפעול בטכניקות של גרילה באמצעות פשיטות, מארבים ופטרולים. יכולות אלו מחייבות היכרות מעמיקה בראש ובראשונה עם מרכיבי השטח ועם האדם - בקיאות באופני התנועה בשטח, הצבת מארבים, וניתוח שטח שיאפשר להעריך את צירי התנועה של האויב וכוון אל המקומות שבהם כדאי לנוע כדי לא להתקל בו בדרך אל היעד. לצד יכולת זו צריך החי"ר המיועד להיות בעל יכולת פגיעה באויב והשמדתו בטווחים גדולים ככל האפשר, על-מנת לצמצם את פגיעותו שלו. לכן ייכללו בתוכנית מבצעי כוחות קטנים: פשיטות, מארבי יום ולילה, סיור חשאי או התקפי, כיתור, התקפה חפוזה, פטרולים. הכוחות יפעלו מבסיסי מבצעים קדומניים. דרך פעולה זו בוצעה בהצלחה על-ידי הבריטים במלאיה בראשית שנות ה-50 ועל-ידי צבא ארצות-הברית בווייטנאם בשנות ה-60. מכאן עולה השאלה, מהו החי"ר האפקטיבי ביותר לפעולה נגד גרילה?

לקחי הצבאות האירופיים מאז אמצע המאה ה-18 היו, כי לצורך לוחמה בגרילה יש ליצור יחידות שיתמחו בסוג זה של לחימה. יחידות אלו צריכות להיות מורכבות בעיקר מאנשים שחיים את השטח, כמו ציידים ואנשי יערות, בעלי כושר פיזי טוב, יכולות צליפה והפעלת כלי נשק שונים. אימון היחידה צריך להקנות לחייליה את בניית הביטחון ביכולות לחימה כבודד ובצוותים קטנים, עד רמת המחלקה. על הלוחמים להכיר את המנטליות של התושבים, ואם אפשרי - לשלוט בשפתם. גם תורת הקרב של צה"ל מ-1964 קבעה כי הלחימה נגד כוחות בלתי סדורים צריכה להתבצע באמצעות כוחות שיוכשרו למשימה במיוחד. עוד ב-1954 נערך בצה"ל קורס לוחמה זעירה, שהדגיש את המוטיבים של אימון הלוחם העצמאי: הסוואה, שדאות, הישרדות, סיור, פשיטה וחבלה.¹⁸

החי"ר האפקטיבי ביותר ללוחמה נגד גרילה באמצעות לוחמה לא סדורה, ביחס לחי"ר הממוכן, הוא החי"ר הקל האירופי. בעוד שבצה"ל גדודי חי"ר ביחידות המרחביות נחשבים לחי"ר קל, ואילו בצבא ארצות-הברית החי"ר הקל הוא חי"ר יביל אוויר (דיוויזיות 82 ו-101), באירופה חיילי החי"ר הקל הם החי"ר שדומה לריינג'רס בארצות-הברית. מודל זה מקורו ביוון העתיקה, שם נלחם החי"ר העיקרי במערך האופייני לצבאות בעולם העתיק, הפלנקס (מערך רבוע של חי"ר כבד), שבו כוחות החי"ר הקל, ה-Psiloii, אבטחו את אגפי הכוח, פשטו וארבו לאויב ללא מבנים מוגדרים. במהלך המאה ה-18 הוקמו בכל מערב אירופה יחידות חי"ר קל, שפעלו בניגוד לתרגולים ולתמרונים הקשיחים של החי"ר הקווי באותה תקופה. יחידות אלה היו קלות משקל, גמישות, מהירות ובעלות יכולת להתאים את הטקטיקות שלהן לשטח ולמצב המתהווה.

תפקידן היה לפעול במבוזר כדי לאבטח את אגפי הכוח הסדור ולבצע פשיטות ומארבים, על-מנת לשלול שטח מהאויב ללא צורך בלוחמה ישירה נגדו. יכולות אלו הושגו באמצעות בחירת כוח אדם מתאים, בדרך כלל מתנדבים מקרב אנשים שגרו ביערות או ציידים שהיו בעלי בקיאות בשטח לצד יכולת פעולה עצמאית. ב-1755 הקימו הבריטים יחידות כאלה לאחר תבוסה מוחצת שספגו מיחידה קטנה של חי"ר קל צרפתי באמריקה. במדריך השדה העדכני של הריינג'רס,¹⁹ ניתן למצוא בשער הקדמי את עקרונות פעולת החי"ר הקל כפי שהותוו על-ידי מייג'ור רוג'רס כבר ב-1759.²⁰

מכיוון שהפעלת חי"ר קל בכוחות קטנים נשענת על "פיקוד משימה" בדרגים הנמוכים, נדרש פיתוח של המפקדים הזוטרים לעצמאות בקבלת החלטות שחייבות להיות מושכלות

מבצעי החי"ר הקל הם התקפיים מטבעם ומבוססים על מרכיבי לוחמת תמרון. במסגרתם מסתננים לשטח היריב, תוקפים מהמארב על-מנת לפגוע באויב מתקדם או נסוג, ובלוחמה נגד גרילה שוללים מהאויב את המרחב ואת חופש הפעולה באזורים שבהם הוא פועל, והכול בחתימה מזערית. השילוב של חי"ר קל, מבוזר אך מתואם בין הכוחות, לצד יכולת הפעלת אש אורגנית וסיוע מוגד, מקנים לו עוצמה רבה. הפעלת חי"ר קל בהיקפים גדולים, כפי שבוצעה במלאיה ובווייטנאם, משבשת את הפעילות ההתקפית ואת היוזמה של כוחות הגרילה, ופוגעת בתשתית המבוססת על השגת מודיעין אנוש משבייח או מתושבים מקומיים. החי"ר הקל מסוגל לפעול בהצלחה גם נגד כוחות סדורים בשטחים סבוכים. דוגמאות לכך ניתן למצוא במבצעים שניהלו ה"צינדיטים" בפיקודו של הגנרל אורד וינגייט ויחידת "הפושטים של מריל" בפיקודו של גנרל פרנק מריל במלחמת העולם השנייה.

עיקר עוצמתו של החייל בחי"ר הקל היא במנטליות הנדרשת בפעולה עצמאית בפיקוד מבוזר במסגרות קטנות (פלוגה, מחלקה וכיתות). החי"ר הקל מתורגל להתמודד במצבים של ניתוק מהעורך, תוך הסתמכות רבה על השטח, גמישות וזריזות

נחנים מתרגלים קרב מגע בקורס קומנדו בבית הספר ללוחמה זעירה בחל נוף.
 תורת הקרב של צה"ל מ-1964 קבעה כי הלחימה נגד כוחות בלתי סדורים צריכה להתבצע באמצעות כוחות שיוכשרו למשימה במיוחד (צילום מאוסף העמותה להנחלת מורשת הצנחנים)

באופן הלחימה, יכולת הסתגלות מהירה וצמצום מרבי, בהסתמכות על לוגיטיקה מהעורף. לחי"ר הקל יכולת פעולה במגוון רחב של מבצעים. הוא אינו דבק בטקטיקות נלמדות אלא מתאים את דרך לחימתו בהתאם למשימה, לשטח ולאויב. הפו"ש בהפעלת כוחות חי"ר קל מבוסס על "פיקוד משימה", קבלת משימות ממפקדי החטיבות והגדודים, תכנון ברמת הפלוגות ומטה וקבלת החלטות מבוזרת של מפקדי הכוחות. הליכים אלו מאפשרים שינוי והתאמת אופי הפעולה של הכוחות במהירות רבה. לכן, המשאב היקר ביותר בפיתוח יחידות חי"ר קל הוא מפקדי הכיתות ומעלה, שעקב גילם הצעיר זקוקים להכשרה מסיבית שתקנה להם יכולת להתמודד עם האתגרים המבצעיים הצפויים.

מפקדת הגדוד מתווה את אזורי הפעילות הפלוגתיים ומתאמת את סיוע האש, המודיעין והלוגיטיקה עבור הפלוגות והמחלקות. חיילי החי"ר הקל צריכים להיות בעלי יכולות ייחודיות כמו בגרות רגשית, יכולת פיזית מובהקת, יכולת חשיבה ביקורתית, אחריות ואמינות, יכולת גבוהה של אלתור, הסתגלות והתאמה לנוכח מצבים בלתי צפויים, יכולת חשיבה אינטגרטיבית, רצון לקבלת החלטות בתנאי חוסר ודאות ומוכנות לפעולה כחבר צוות. תורת הלחימה של המרינס קובעת כי לוחם החי"ר הקל צריך להיות בעל מנטליות כשל היוצא למארב:

להיות בעלי יכולות ייחודיות כמו בגרות רגשית, יכולת פיזית מובהקת, יכולת חשיבה ביקורתית, אחריות ואמינות, יכולת גבוהה של אלתור, הסתגלות והתאמה לנוכח מצבים בלתי צפויים, יכולת חשיבה אינטגרטיבית, רצון לקבלת החלטות בתנאי חוסר ודאות ומוכנות לפעולה כחבר צוות. תורת הלחימה של המרינס קובעת כי לוחם החי"ר הקל צריך להיות בעל מנטליות כשל היוצא למארב:

- "הפתע את יריבך" - להפתעת היריב ערך של שיתוק ומניעת יכולת הפעולה האפקטיבית ממנו. הפתעה היא כלל ולא שאיפה בפעילות החי"ר הקל.
- "משוך את יריבך לתוך שטח ההשמדה" - פעילות המחייבת לעיתים להטעות את היריב.
- "הסתתר" - תוצאה של תנועה נסתרת של כל כוח המארב או משיכת תשומת ליבו לכיוון אחר.
- "התמקד תמיד באויב" - מטרת המארב היא לא להחזיק קרקע אלא להשמיד את האויב.

הכשרת החי"ר הקל ככלל וללוחמה נגד גרילה בפרט, שונה מהכשרת חי"ר ממוכן, בראש ובראשונה בהיבטים המנטליים, אך גם בהיבטים הפיזיים - בדומה להכשרת טייסי קרב, שאינה דומה להכשרת טייסי תובלה עקב השונות באופי ההטסה, ובאופי המשימות הנדרשות. מכיוון שהפעלת חי"ר קל בכוחות קטנים נשענת על "פיקוד משימה" בדרגים הנמוכים, נדרש פיתוח של המפקדים הזוטרים לעצמאות בקבלת החלטות שחייבות להיות מושכלות.

סיכום

"נוח יותר לאפרידי יחיד לפגוע בחטיבה משנוח לחטיבה לפגוע באפרידי יחיד. [...] האפרידי היחיד - במה כוחו? [...] והרי האפרידי, עוצמת אִשּׁוֹ אינו גדולה ואילו כוח האש של החטיבה הוא עצום. הר געש לעומת גפרור חלש. אבל כוחו של האפרידי היחיד - בכושר תמרונו: הוא יכול להופיע פתאום, להפתיע

ולהיעלם. החטיבה אינה בנויה ומצוידת ומאומנת למלחמה באפרידי יחיד".²¹

הניסיון ההיסטורי מלמד כי הפעלת כוחות חי"ר קל במתווה מבוזר והתקפי, הפועל באמצעות הסתננות, פשיטות ומארבים, בסיוע אש מסייעת מנגד, יכולה לתרום לעוצמה הקרבית של צה"ל.²² אין הכוונה לכוחות מיוחדים מועטים, אלא לסד"כ משמעותי של חטיבות חי"ר המאומן לדרך לחימה זאת. ללא כוחות מבוזרים בשטח במבצעים התקפיים במתווה הלחימה בזירה צפונית, תישאר היוזמה בידי לוחמי הגרילה. הפעלת חי"ר קל מאפשרת יוזמה והתקפיות לצד חתימה נמוכה מבצעית ודרישות לוגיסטיות נמוכות יחסית.²³ דוגמה להישג מבצעי בצה"ל בהפעלת חי"ר קל ללא חתימה, שכמותו הוזכר במאמר זה, ניתן ללמוד ממבצע "נערי החוף" של יחידת מגלן, שהצלחה להשמיד במלחמת לבנון השנייה 140 מטרת חזבאללה, מתוכן 40 משגררים. זאת ללא חשיפה של הכוחות, כשהם מצמצמים את השיגורים לחיפה ולנהריה בכ-40%.²⁴

פרט להיבטים של תו"ל המהווים מרכיב מרכזי בפיתוח החי"ר הקל, שיפור אמצעי לחימה של המסגרות הקטנות ברמת הכיתה והמחלקה, ישפר באופן משמעותי את קטלניותם ואת יתרונם בטווחים הקצרים, בשטחים המורכבים שבהם מעדיפים אויבנו בצפון ובדרום לפעול. אמצעים אלה כוללים נשק אישי מתקדם, מערכות ראיית לילה לכל לוחם, בדומה לצבא ארצות-הברית, תקשורת תוך צוותית ויכולות איסוף מתקדמות.

בתורת הקרב משנת 1964 נכתבה הערת אזהרה שמן הראוי להביאה בחשבון: "יחידות חי"ר הן בסופו של דבר הבסיס לכל פעולה נגד כוחות בלתי סדורים. על היחידות להיות נייחות ביותר, ברמת כוונות מעולה ומאומנות היטב ללוחמה זעירה. הפעלת יחידות חי"ר שאינן מותאמות ומאומנות במיוחד לאורח לחימה זה עלולה לא רק להסב אבידות כבדות לכוו הפועל אלא שכמעט שאין לה גם כל סיכוי להשיג תוצאות".²⁵

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

